

Перепелиця М. О.

*доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри фінансового права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

ФАКТОРИ, ЩО ЗАГРОЖУЮТЬ БЮДЖЕТНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Україна визнає національну безпеку необхідною умовою свого існування. Національна безпека розглядається як захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, нейтралізація реальних і потен-

ціальних загроз національним інтересам і запобіганням. Але в Україні існують та реалізуються відповідні зовнішні та внутрішні явища, що останнім часом все більше загрожують її національній безпеці, її суверенітету. Мова вже йде не про пошук шляхів щодо підвищення рівня національної безпеки України, а про її збереження взагалі.

За структурою поняття «національна безпека» є системою, яка складається з наступних підсистем: 1) політична безпека; 2) екологічна безпека; 3) економічна (фінансова) безпека; 4) науково-технологічна безпека; 5) демографічна безпека; 6) інформаційна безпека; 7) соціальна безпека; 8) військова безпека тощо.

Найбільш важливою з цих видів є саме економічна (фінансова) безпека (або безпека у фінансовій сфері), тому що від її стану залежить можливість реалізації та охорони інших підсистем національної безпеки. Не може бути ні демографічної, ні інформаційної, ні екологічної, ні будь-якої іншої безпеки, якщо держава переживає постійні економічні кризи та не має сталої міцної фінансової основи для підтримки своєї національної безпеки з усіма її складовими.

Національна безпека у фінансовій сфері складається з наступних важливих складових: 1) безпека у бюджетній сфері; 2) безпека у сфері управління державним боргом, гарантованим державою боргом та боргом корпоративного сектору; 3) безпека у податковій сфері; 4) безпека у банківській сфері; 5) безпека у сфері функціонування валютного ринку; 6) безпека у сфері функціонування інвестиційної діяльності.

Під безпекою у бюджетній сфері слід розуміти стан забезпечення платоспроможності держави з урахуванням балансу доходів і видатків державного і місцевих бюджетів та ефективності використання бюджетних коштів. У цій сфері праввідносин мають місце ряд факторів, деякі з котрих тривають вже більше 20 років існування країни.

По-перше, це суттєве зростання рівня державного зовнішнього боргу перед іноземними державами та міжнародними фінансовими організаціями. Кошти для погашення основної суми боргу та його обслуговування (виплата відсотків) лягає тяжким тягарем на державний бюджет. Відповідно до п. 19 ст. 87 Бюджетного кодексу України до видатків, що здійснюються з Державного бюджету України належать видатки на обслуговування державного боргу [1].

Головною причиною державних зовнішніх кредитів є створення та підтримка такої економіки, для існування якої постійно не хватає грошей. Україна не має право друкувати свою національну валюту під потреби реального виробничого сектору, а може випускати у обіг гривню тільки під кількість доларових грошових знаків. За цими процесами пильно слідкує Національний банк України. Іншими словами національна грошова одиниця України забезпечена доларовими резервами.

У свою чергу, цих запасів, які країна повинна ще заробити, як правило, не вистачає, і тому, як наслідок, держава вимушена вступати в принизливі зовнішні боргові відносини. Тільки цієї однієї проблеми достатньо для того, щоб держава втратила свій фінансовий суверенітет. А якщо до цього додати ще питання щодо неефективного використання такого боргового капіталу – то взагалі важко розрахувати можливості погашення такого боргу.

Під неефективним використанням позичкового зовнішнього капіталу розуміється його невиробничий характер, тобто коли гроші використовуються не в реальному секторі економіки, не з метою створення або модернізації основних фондів країни, які у подальшому і могли б бути єдиними джерелами погашення такого боргу, а йдуть на підтримку сумнівних програм або поточне фінансування (тобто «проїдаються»).

У цьому контексті важливо навести висловлювання відомих світових банкірів щодо відносин по зовнішньому кредитуванню: «Всяка позика доказує державну немічність і нерозуміння державних прав, а між тим, позики, як Домоклов меч, висять над головою правителя, який замість того, щоб брати у своїх підданих через податки, йде з протягнутою рукою просити милості у наших банкірів. Зовнішні позики – суть п'явки, поки їх не відбросять самі ж держави. Але держави не тільки не вимовляються від цього, а присаджують до себе ще і нових, посилюючи дань. А тому такі держави повинні рухнути від власного кровопускання» [2, с. 19–20].

По-друге, це бюджетний дефіцит, який утворився внаслідок заборгованості по виплатах із заробітної плати, трансфертів. Причина така ж сама, що і у попередньому випадку. Це нестача власних грошей. Такий дефіцит виступає у формі невиконаного бюджетного зобов'язання і накопичується як державна заборгованість минулих та поточних років. Розуміло, що непогашені у строк внутрішні бюджетні зобов'язання держави є тягарем, що лягає на бюджет у майбутньому.

По-третє, наступний вид боргу, що посилює дефіцит бюджету – це гарантований державою борг (борг, взятий під державні гарантії), тобто випадки, коли держава бере на себе відповідальність за погашення позик, взятих на себе юридичними або фізичними особами. Як показує практика, державні гарантії розповсюджуються на недостатньо надійних позичальників, іноді видача таких позик має політичний відтінок, інформація щодо яких є таємною і до якої суспільство не має доступ. Такий вид боргу призводить до зростання витрат з бюджету.

По-четверте, це перевищення прогнозованих темпів інфляції у поточному бюджетному періоді. Бюджетний процес, в рамках якого приймається основний фінансовий план країни, встановлює бюджетні зобов'язання з врахуванням росту інфляції у наступному календарному році, але, насправді, знецінення грошової національної одиниці неможливо спрогнозувати у рамках такого процесу.

Верховна Рада України не має достовірної інформації щодо росту долару у поточному бюджетному періоді (хоча Національний Банк України і надає таку інформацію, вона теж має неточний характер). В Україні відсутній грошовий суверенітет, а у таких умовах Верховна Рада не впливає на грошову політику країни, а тому, важко точно визначити і рівень падіння національної валюти, а значить і обсяг бюджетних розрахунків, що плануються за різними програмами. Тому, виконання Державного бюджету держави часто здійснюється з наступним внесенням змін та доповнень, введенням процесу секвестрування щодо одних видатків, та посилення фінансування інших. Все це не сприяє стабільності виконання бюджетів.

По-п'яте, це відволікання значних бюджетних ресурсів на фінансування таких завдань як підтримка банківської системи. Це виражається у наступному: відповідно до ст. 55 Бюджетного кодексу України до захищених видатків бюджету у зв'язку з останніми змінами стали включатися також видатки загального фонду на компенсацію відсотків, сплачуваних банкам та/або іншим фінансовим установам за кредитами, отриманими громадянами на будівництво (реконструкцію) чи придбання житла (іншими словами держава компенсує банкам за рахунок бюджету грошові кошти, які не в змозі погасити громадяни у вигляді відсотків. А так як мова йде про придбання житла – то і суми таких коштів будуть не малі.

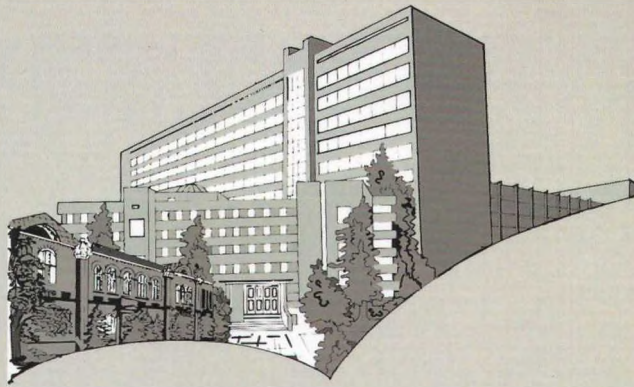
Для цього необхідно скоротити відповідно корисну для всього суспільства програму фінансування – будівництво доріг, ремонт шкіл, дитячих садків тощо. Така постановка питання взагалі є незрозумілою – чому все суспільство повинно платити податки, частина від яких спрямовуються на сплату відсотків за громадян, що не в змозі обслуговувати свої банківські позики. Це ж відносини, що мають приватний характер і включаються до цивільно-правової сфери (до того ж банк сам визначає гарантію щодо виконання боргу – застава тощо). До чого тут державні фінанси? Звертає на себе увагу також привілієований стан банківської системи у державі, яка у будь-якому випадку повинна бути захищена. Якби держава приділяла таку глибоку увагу сільськогосподарському сектору національної економіки, діяльність якого є дійсно суспільно-корисною, було б краще.

Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, який включений до бюджету, також, по суті, перекладає фінансові зобов'язання банків перед вкладниками «на плечі» бюджету, а значить всього суспільства. Адже у разі банкрутства банку саме з Державного бюджету виплачуються грошові суми закладами у цей банк (нехай і не повністю, а тільки частково, але ж виплачуються). Все це посилює проблему бюджетного дефіциту.

Окрім цього, суттєвий збиток отримує державний бюджет також і внаслідок дії корумпованої системи державних заказів та закупок, нелегальному відтоку значних грошових коштів за кордон, у офшорні зони. І це не вичерпний перелік проблем, що загрожують фінансовій стабільності держави. А тому постійні гасла щодо посилення контролю за цільовим та ефективним використанням бюджетних коштів, посилення видів кримінальної відповідальності за порушення бюджетної дисципліни не призведуть до вирішення важливого питання бюджетної безпеки країни, адже, як бачимо, причини ховаються на інших рівнях.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України : станом на 15 червня 2015 р. : Офіц. вид. – Харків. : Одісей, 2015. – 128 с.
2. Нечволодовъ А.Д. От разорения к достатку. – М. : Концептуал, 2015. – 128 с.

ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

**Актуальні питання публічного
та приватного права
у контексті сучасних процесів
реформування законодавства**

МІЖНАРОДНА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
КОНФЕРЕНЦІЯ

15–16 квітня 2016 року
Херсон

**СЕКЦІЯ 4. ТРУДОВЕ ПРАВО;
ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ**

Корюнова Л. В.

Класифікація обов'язків осіб з інвалідністю 48

**СЕКЦІЯ 5. ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО; АГРАРНЕ ПРАВО;
ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО; ПРИРОДОРЕСУРСНЕ ПРАВО**

Лебедева Т. М.

Деякі питання юридичної відповідальності за земельні правопорушення 51

**СЕКЦІЯ 6. АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС;
ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО**

Гончар М. О.

Правові засади функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб в Україні та зарубіжних країнах: порівняльно-правовий аналіз 54

Джох Р. В.

Контроль за встановленням відповідності умов контрольованих операцій принципу «витягнутої руки» 57

Йілмаз Т. М.

До питання формування інформаційних ресурсів національної поліції 60

Крижановська В. А., Крижановський А. С.

Застосування і використання вогнепальної зброї поліцією як захід адміністративно-правового припинення 63

Макарчук Р. В.

Об'єкт правопорушення за статтею 123¹ Податкового кодексу України при укладенні договорів в межах недержавного пенсійного забезпечення: підходи до визначення 65

Мхітарян Л. Е.

До питання участі державних службовців у політичній діяльності в контексті нового Закону України «Про державну службу» 68

Перепелиця М. О.

Фактори, що загрожують бюджетній безпеці України 71

Ратушний А. В.

Перспективи розвитку державної служби України в контексті європейського адміністративного простору 75

Spasenko V. O.

Some aspects of preventing and combating expressions of corruption in the area of administrative services 78

Федотов О. П.

Деякі питання взаємодії митниць ДФС України з місцевими державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування 80

Шишка Т. Д.

Податкова реформа як основний шлях вирішення недоліків діяльності Державної фіскальної служби України 84